

KAITSTUD DOKTORITÖÖD

22. jaanuaril kaitses Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi doktorant Kristjan Haljak doktoritöö „Jaan Oks ja Lautréamont: üleastuv-tume kirjandus ja luulekeelee revolutsioon“. Juhendaja oli Daniele Monticelli (TLÜ), oponendid Tiina Ann Kirss (Eesti

Kirjandusmuuseum) ja Epp Annus (TLÜ).

Jaan Oks (1884–1918) oli eesti luule- ja proosakirjanik ning kirjanduskriitik, kelle töid küll kooli kohustusliku kirjanduse nimekirjast ei leia, kuid kes viis eesti kirjanduses oma avangardse loominguga (näiteks „Nimetu elajas“, „Tume inimeselaps“ ja „Emased“) ellu revolutsiooni,

paljuski sarnaselt nagu sürrealismi esiisa Comte de Lautréamont (1846–1870) prantsuse kirjanduses.

Kristjan Haljak uuris nende kahe murrangulise kirjaniku loomet ning tõdes, et nii Oksa kui ka Lautréamonti isiksusi ja loomingut seob mäss ühiskondlike normide ja piirangute vastu – sügavalt isiklik võitlus hinge ja keha äärmusliku vabaduse eest. See poeetiline revolutsioon, mida Haljak psühhoanalüütiliste vahenditega Oksa ja Lautréamont'i töodes leidis, ei ole midagi „paljalt literatuurset”. See on sissevaade seksuaalsuse, soo, identiteedi ja kõige isiklikuma sisemise kogemuse küsimustesse, mis seab kahtluse alla nii ühiskondlikke kui ka individuaalseid norme ja tabusid.

Haljak leiab, et monograafiat ei peaks vaatama üksnes ajaloolise käsitlusena, vaid täiel määral tänapäevase uurimuse, subjekti piiridest. Sest sedasorti võrdlevat analüüsi pole Oksast ja Lautréamontist varem kirjutatud. Sealjuures näitab Haljak just Jaan Oksa loomingut ja poetikat uues valguses, kus Eesti XX sajandi alguse modernism ja avangard omandavad vägevama transgressiivse sära. (<https://www.etera.ee/zoom/203624/view?page=3&p=separate&search=Kristjan%20Haljak&tool=search&view=0,230,2048,2605>)

7. märtsil kaitses Alessandra Dezi vene keele erialal doktoritöö „Функции иноязычных вкраплений в интернет-дискурсе русскоязычных жителей Италии и Эстонии: сопоставительный аспект” („Itaalia ja Eesti venekeelse diasporaa internetisuhtluse võõrkeelsete keelendite funktsioonid: võrdlev analüüs”). Juhendaja oli emeriitdotsent Jelisaveta-Kaarina Kostandi (TÜ), opo-nendid professor Kapitolina Fedorova (TLÜ) ja dotsent Ekaterina Protassova (Helsingi ülikool).

Doktoritöö on pühendatud Itaalia ja Eesti venekeelsete diasporaade internetisuhtluse võõrkeelsete keelendite analüüsile. Venekeelne diasporaa on keeruline sotsiokultuuriline nähtus, mis hõlmab mitmeid etnilisi ja sotsiaalseid gruppe, kes räägivad erinevaid vene keele variante. Uuring keskendub Eesti ja Itaalia venekeelsetele elanikele, kes erinevad oma ajaloost, etnilise koosseisust ja suhtumise poolest elukohariikidesse.

Eesti venekeelne elanikkond on olnud väga eripalgeline ning moodustunud sajandite vältel. Itaalia venekeelsed rühmad on aga moodustunud peamiselt postsovetliku migratsiooni tagajärjel.

Uurimuse eesmärk on analüüsida võõrkeelsete keelendite funktsioone kahe erineva diasporaa internetisuhtluses ja näidata, kuidas need peegeldavad venekeelsete inimeste sotsiaalset ja kultuurilist identiteeti Itaalias ja Eestis. Uurimus kasutab veebietnograafiat ja diskursuseanalüüsi meetodeid ning keskendub sellele, kuidas kohandavad kõnelejad mitmekeelse repertuaari vahendeid vastavalt oma kommunikatiivsetele eesmärkidele.

Teoreetiline raamistik tugineb funktsionalismile ja dünaamilisele keele mõistmisele, mis analüüsib keelekasutuse kohandamist vastavalt suhtlemise vajadustele. Uuringu tulemusena selgus, et võõrkeelsed keelendid toimivad vahenditena, millega kõnelejad viitavad oma sotsiokultuurilisele keskkonnale, hindavad oma elukogemusi ja loovad oma identiteeti. Kasutusmuutrite erinevused kahe diasporaa vahel viitavad sellele, et keelevälised tegurid ja erinev ajalooline kontekst kujundavad võõrkeelsete keelendite funktsioone.

Uuringu põhjal võib järeldada, et võõrkeelendid on mõlemas kontekstis vormi ja funktsiooni poolest sarnased, kuid neid mõjutab ainulaadne sotsiolingvistiline

dünaamika ning et võõrkeelsed keelendid mängivad olulist rolli suhtlejate sotsio-kultuurilises reaalsuses orienteerumisel. (<https://hdl.handle.net/10062/107058>)

21. märtsil kaitses Piret Upser Tartu Ülikoolis doktoritöö „Eesti hädaabikõned: tüübid, teemad ja suhtlusprobleemid“. Juhendajad olid Tiit Hennoste (TÜ) ja Andra Rumm (TÜ), oponent Hanna-Ilona Härmävaara (Helsingi ülikool).

Hädaabikõnesid tehakse olukorras, kus on oht kellegi elule, tervisele, varale või keskkonnale. Kriitilise olukorra operatiivseks lahendamiseks peab päästekorraldaja kindlaks tegema juhtumi sisu, selle asukohta ja osalised. Hädaabikõne edukuse alus on täpne ja võimalikult probleemivaba suhtlus ning efektiivne infovahetus: iga tõrge ja suhtlusprobleem pikendab kõne kestust, mistõttu viibib abi sündmuskohale jõudmine. Väitekirja eesmärk oli välja selgitada, millised suhtlusprobleemid eesti hädaabikõnedes tekivad, mis on nende põhjused, tõstatumise kontekst ja positsioon. Doktoritöö tuvastab hädaabikõnede tüübid, nende struktuuri ja erinevused neis esile tulevate teemade järgi. Lisaks uurib töö suhtlusprobleemide lahendustreid ja nende rakendamist vastavalt probleemile, teemale ja kõnetüübile. Väitekirja analüüs põhineb autentsete eestikeelsete hädaabikõnede salvestustel.

Suhtlusprobleemide teke on kõige rohkem seotud hädaabikõnes edastatava infoga: enamik tuvastatud probleeme tekib teemade puhul, kus vahetatakse suurel hulgal detailset infot, vähem probleeme tekib vestlejate emotsionaalsusest või koostöö vältimisest. Kõne tüübi ja struktuuri uurimisega tuvastatakse märkimisväärsed olemuslikke erinevusi hädaabikõnede seas. Kõne struktuuri uurimine peegeldas erinevust klassikalisest hädaabikõne struktuurist, mis illustreerib kõnetüüpide

eristamise olulisust lingvistilises uurimuses. (<https://dspace.ut.ee/items/6c8eb194-fb2a-428d-a2a1-2cef44c91377>)

27. märtsil kaitses Pavel Kutergin Tartu Ülikoolis etnoloogia erialal doktoritöö „Современные творческие коллективы Шарканского района Удмуртии в деле сохранения и популяризации традиционной культуры“ („Tänapäeva Udmurtia Šarkani rajooni loomingulised ansamblid ja udmurdi traditsioonilise kultuuri säilitamise viisid“). Juhendajad olid professor Art Leete (TÜ) ja teadur Eva Toulouze (TÜ) ning oponentid Aida Rancäne, PhD (Läti Ülikool) ja Irina Sadvina, PhD (Sheffieldi ülikool).

Vaatamata globaliseerumisele säilitab traditsiooniline kultuur oma eripära, eriti ajalooliselt mitmekesistes piirkondades nagu Udmurtia. XX sajandil omandas folkloor lavalise vormi, mis muutis selle algset ilmet. Alles sajandi teisel poolel algas liikumine folkloori autentsuse taastamiseks. Folklooripärandi säilitamine on tänapäeva Udmurtias võtmetähtsusega, kuna kohalikud kultuurilised eripärad on etnilise identiteedi osa. Seda kinnitavad Šarkani udmurtide folkloori uurimise tulemused. Väitekirja käsitleb esmakordselt folkloorikollektiive udmurdi keele säilitamise vaatenurgast.

Šarkani rajooni folklooris ilmneb põhja- ja lõunaudmurdi muusikalise pärandi ainulaadne kombinatsioon. Seda kinnitab laulurepertuaari, rahvapärase pillimängu traditsioonide ja rituaalide analüüs. Folkloorirühmad aitavad traditsiooni säilitada nii autentses esituses kui ka stilisatsioonis. Rajoonis on kolme tüüpi folkloorikollektiive: esiteks rühmad, kes esitavad rahvalaule ja -tantse ning taaselustavad rituaale; teiseks instrumentaalansamblid, kes mängivad traditsioonilisi meloodiaid ja autorite loodud teoseid;

kolmandaks eri muusikastiile viljelevad kollektiivid, kes ühendavad kaasaegset muusikat folkloorielementidega.

Šarkani rajoonis on tänapäeval tähtsaks rahvamuusikatradsitsiooni aktiivne taastamine: folklooriansamblid rekonstrueerivad rituaale, uurivad arhiivmaterjale ning teevad välitöid autentse repertuaari taastamiseks. Loovkollektiivid populariseerivad udmurdi kultuuri regioonis ja peale selle aitavad kaasa pärandi integreerimisele tänapäeva kultuuriruumi, tagades põlvkondade järjepidevuse ja unikaalsete traditsioonide säilitamise. (<https://dspace.ut.ee/items/3b5bab99-461e-4d48-b640-105cb7afe5cc>)

31. märtsil kaitses Lona Päll Tartu Ülikoolis semiootika ja kultuuriteooria erialal doktoritöö „Bridging the disconnections: an ecosemiotic approach to place-lore in environmental conflict communication” („Semiootiliste ühenduste taastamine: ökosemiootiline vaade kohapärимuse rollile keskkonnakonfliktides”). Juhendajad olid professor Timo Maran (TÜ) ja lektor Ergo-Hart Västriku (TÜ), opponendid professor Tema Milstein (Uus-Lõuna-Walesi ülikool, Austraalia) ja kaasprofessor Renata Šoukand (Veneetsia Ca' Foscari ülikool, Itaalia).

Doktoritöö keskendub kohapärимuse rollile keskkonnakonfliktides, tuginedes viimaste kümnendite Eesti näidetele: analüüsitakse looduslike pühapaikadega seotud konflikte, nn metsasõda ja reaktsioone suurte puude langetamisele linnakeskkonnas. Kohapärимuse tuum on keskkonna semiootiline tõlgendamine, sedakaudu väljendab kohapärимus nii kultuurilisi kui ka ökoloogilisi tähendusi, vahendades näiteks teiste liikide tegevuse või keskkonnamuutuste jälgi. Teisalt väljendab kohapärимus identiteeti, teadmisi ja ideoloogilisi seisukohti kultuuripärandi ja keskkonnaga seoses. Eesti kontekstis on

kohapärимus olnud seetõttu olulisel kohal ka loodushoiuaruteludes.

Doktoritöö vaatleb esmalt kriitiliselt, kuidas kohapärимust on konfliktides kasutatud ning kuidas mõjutab neid lugusid konfliktidega kaasnev uus esituskontekst (avalikud arutelud, protestid, õiguslikud vaidlused) ja ülevahendamine ning meediakajastus. Analüüs näitas, et kohapärимust kasutatakse konfliktsetes aruteludes sageli lihtsustatult ja valikuliselt, rakendades seda vastanduste loomise ja konflikti eskaleerimise eesmärgil. Seetõttu kipuvad konfliktidega kaasnevates aruteludes kohapärимuse seosed konkreetse keskkonnaga kaduma. Konfliktidiskussioonide tulemus mõjutab otseselt ökoloogilist keskkonda, näiteks looduse või muinsuskaitsemeetmete muutmise, arenduste lubamise või mitte lubamise, paikade suurenenud külastatavuse või uute praktikate juurutamise kaudu.

Doktoritöö pakub välja võimalusi, kuidas kohapärимuses sisalduvat mitmehäälsust ja olulist keskkonnateadmist konfliktidesse tagasi tuua ja seeläbi arutelusid tõhusamaks muuta. Kirjeldatakse metoodikat, kuidas kohapärимuse välitööde kombineerimine ökoloogilise taastamise tegevustega võimaldab fokuseerida arutelusid keskkonnale, esile tuua olulist teadmist, mis muidu märkamata jääks, pakkuda alternatiivset kaasamisviisi ja õhutada dialoogi konflikti eri osaliste vahel.

Doktoritöö loob uue teoreetilise raamistikku kohapärимuse uurimiseks just dünaamiliste protsesside kontekstis, arendab ökosemiootika mudeleid ja pakub lahendusi keskkonnakonfliktide haldamiseks. Sellega loob töö baasi, mis võimaldab edasi uurida kohalike, kontekstuaalsete narratiivide rolli keskkonnakriisiga toime tulekul ja muutuste juhtimisel. (<https://dspace.ut.ee/items/3fe49f02-e253-418b-bc5f-51646efd29b6>)